

Gåva eller köp enligt 3 § 3 st stämpel- skattelagen (St Sk L)

Några reflexioner i anledning av ett rättsfall

Av advokaten Wilh. Pensser

I 3 § 3 st St Sk L stadgas :

”Har ett som gåva betecknat förvärv skett mot övertagande av ansvar för skuld, för vilken borgenär har säkerhet på grundval av in-teckning, eller eljest mot vederlag, skall frågan, om förvärvet är att anse som gåva eller som köp eller annat skattepliktigt fång, avgöras med hänsyn till samtliga omständigheter, av vilka förvärvets huvudsakliga innebörd framgår. Därvid skall dock värdet av egendomen anses vara det taxeringsvärde eller motsvarande värde, som enligt 8 § skall gälla såsom egendomens värde.”

Enligt lagrummet skall frågan, om gåva eller köp föreligger avgöras med hänsyn till samtliga omständigheter, av vilka förvärvets huvudsakliga innebörd framgår, men någon exemplifiering av dessa omständigheter lämnas ej. En viss ledning lämnar dock propositionen, enligt vilken departementschefen bl. a. uttalat

”Innebörden av departementsförslaget är att skatteplikt i regel kommer att föreligga, då de övertagna in-teckningarna eller vederlaget motsvarar eller överstiger taxeringsvärdet, även om det verkliga värdet är betydligt större än taxeringsvärdet. Om de övertagna in-teckningarna inte överstiger 50 procent av taxeringsvärdet, torde i regel gåva anses föreligga. Mest svårbedömda blir således de fall, där de övertagna in-teckningarna utgör mellan 50 och 100 procent, och här får helt överlåtas åt praxis att bedöma överlåtel-sens huvudsakliga innebörd.”¹

Detta uttalande synes lämna viss ledning för bedömande av den relation mellan taxeringsvärde och vederlag (i regel in-teckningsgälden), som skall konstituera gåva, men intet utsägs om den betydelse som exempelvis skall till-mätas särskilda gåvovillkor, som endast kan uppställas vid gåva och ej vid oneröst fång, exempelvis förbud mot gåvotagaren att försälja egendomen eller in-teckna den utan givarens samtycke eller bestämmelse om hur med egen-domen skall förfaras om gåvotagaren dör utan att efterlämna bröstarvingar; sådana särskilda villkor synas uppenbarligen understryka avtalets gåvokaraktär.

¹ Prop. 1964:75, sid. 88.

Emellertid är även värderelationen vagt angiven i departementsuttalandet, och för tolkning av lagrummet hänvisas till rättspraxis.

I och för sig är lagstiftarens hänvisning till praxis för utformning av en lagbestämmelse föga tillfredsställande. Den enskilde får ej av lagtexten den ledning han bör vara berättigad till för bedömning av ett honom berörande fall.

Nu har det emellertid närmast blivit HD som fått svara för tolkningen av 3 § 3 st. St Sk L. En rad rättsfall föreligger², av vilka ifråga om värderelation utläses, att departementschefens 50 % i princip krympts till 15 %. Och läget har pregnant angetts så:

”Genom NJA 1970 s. 469 har en gräns dragits som är tillämplig i det övervägande antalet fall. HD uttalade där, att om vederlaget *icke* uppginge till 85 % av fastighetens värde i stämpelskattelhänseende och omständigheterna i övrigt ej föranledde till annat, torde fånget hänföras till gåva. Något överrättsavgörande, där sådana särskilda omständigheter förelegat att det ansetts motiverat att göra avsteg från denna 85-procentsregel, finns icke”.³

I och med detta skulle måhända sista ordet vara sagt ifråga om den värderelation, som skall finnas för att gåva skall anses föreligga. Men det torde finnas anledning att gå ett steg vidare. Är icke gåvans faktiska storlek att beakta? Om skillnaden mellan fastighetens taxeringsvärde och den in-tecknade gälden är exempelvis 1.000.000 kronor och gåvoskatt uttages med över 400.000 kronor, är detta icke en omständighet som i hög grad talar för att gåva skall anses föreligga. Det synes svårt att gå förbi detta läge, vilket dock ej berörts i departementschefens ovan citerade uttalande, och föreliggande rättsfall synes ej ge några hållpunkter till ledning.⁴

Men utöver vad värderelationen betyder, är det av intresse att söka fastslå i vad mån särskilda villkor enligt gåvoavtalet är att beakta som ”omständigheter” för bedömning av förvärvets huvudsakliga innebörd.

I rättsfallet H 1969 C 1079 har förelegat villkor om att fastigheten skulle utgöra gåvotagarens enskilda egendom ävensom om viss hembudsskyldighet; dessa villkor har icke föranlett HD att bedöma avtalet annorlunda än som köp. Oavsett omständigheterna i övrigt synes emellertid dessa villkor ej innebära någon inskränkning i gåvotagarens rätt att förfoga över egendomen och torde därför ej anses vara beaktansvärda villkor.

Annat synes emellertid vara förhållandet med exempelvis de inledningsvis berörda särskilda gåvovillkoren om förbud för gåvotagaren att försälja eller

² H 1967:135, H 1968:151, (I-III), H 1968:409, H 1969 C 67, H 1969 C 462, H 1970:263, H 1970:469, H 1971:68, H 1972:263, H 1972:506.

³ Lindberg-af Sandeberg: Stämpelskatt hos inskrivningsmyndighet (uppl. 1974), sid. 14.

⁴ I fråga om rättsfallet H 1970, sid. 469, uttalar Nils Bergholm: Värderingsproblem i arvs- och gåvoskatteförordningen (Åke Hellner: Skatteplanering II, sid. 62-63): ”Tyvärr uttalar sig Högsta Domstolen icke heller i detta mål om betydelsen av gåvans absoluta storlek vid bedömningen av ett fångs huvudsakliga innebörd”.

inteckna egendomen utan givarens samtycke eller bestämmelse om hur med egendomen skall förfaras, om gåvotagaren dör utan att efterlämna bröst- arvingar. Dessa villkor innebär ju en uppenbar inskränkning i gåvotagarens råddighet över egendomen. Det kan sägas, att det är givaren obetaget att sedermera frånfalla dessa villkor, men då måste å andra sidan erinras, att inskrivningsmyndigheten icke ex officio torde få anlägga en sådan synpunkt i lagfartsärendet, utan avgörandet må träffas på grundval av innehållet i föreliggande handlingar.

Enligt lagtexten skall i inskrivningsärendet värdet av egendomen anses vara det taxeringsvärde eller motsvarande värde, som enligt 8 § skall gälla såsom egendomens värde. Vid gåvobeskattningen är taxeringsvärdet året före gåvotillfället avgörande, men enligt St SkL det värde, som gällt året innan lagfart söks. Om en gåva lämnas 1975, med 10 % marginal mellan taxeringsvärde och inteckningsgäld och fastighetens taxeringsvärde är 500.000 kronor 1974, men 750.000 kronor 1975 samt lagfart söks 1976, synes tvekan ej råda om att fånget är stämpelfritt, men näppeligen om lagfart söktes 1975⁵. Denna situation må undvikas, om visserligen fastighetens taxeringsvärde vid gåvotillfället ansåges avgörande för beräkning av gåvovärdet, men som en omständighet för bedömning av förvärvets huvudsakliga innebörd hänsyn även togs till vad som vore notoriskt om fastighetens verkliga värde, i det nämnda exemplet det, att 1975 års taxeringsvärde förelåg, om lagfart söktes 1975; det skall dock understrykas, att det i lagfartsärendet ju endast gäller att bedöma fångets karaktär av gåva.

Det torde för närvarande vara notoriskt, att en lantegendoms verkliga värde ofta är större än det 1975 satta nya taxeringsvärdet. Denna omständighet skall dock med hänsyn till lagtextens utformning uppenbarligen ej vara avgörande för bedömning av fångets karaktär av gåva, men det synes rimligt, att det klart påvisbara verkliga värdet i ett tveksamt fall må tillmätas betydelse som en omständighet jämte andra; samtliga omständigheter avgör förvärvets innebörd enligt lagtexten. Men det verkliga läget synes lagstiftaren vilja blunda för⁶.

De spörsmål, som hittills har vållat tveksamhet i fråga om bedömningen av blandade fånget köp – gåva, synes emellertid nu ha skingrats genom ett färskt rättsfall (fallet Kuylensstierna, Sperlingsholm)⁷. Enligt i rättsfallet föreliggande gåvoavtal var fastigheternas taxeringsvärde 10.617.000 kronor och den intecknade gälden uppgick till 9.597.052 kronor. Gåvovärdet översteg sålunda 1.000.000 kronor och härå hade gåvoskatt uttagits med 460.492 kronor. Särskilda omständigheter förelåg. I gåvoavtalet hade uppställts villkor om förbud

⁵ Jfr Lindberg-af Sandeberg, a. a., sid. 15.

⁶ Jfr Gösta Englund: Beskattning av arv och gåva, 2:dra uppl. sid. 168–170, och Björn Månsson: "Något om det blandade fånget köp", i Uppsatser, utgivna av Juridiska Föreningen i Lund, N:r 3, sid. 37 o. ff.

⁷ HD:s beslut den 12 september 1975 (Ö 428/74).

för gåvotagaren att försälja eller inteckna egendomen utan givarens samtycke och bestämmelse hade intagits om hur med egendomen skulle förfaras om gåvotagaren avled utan att efterlämna bröstarvingar.

Inskrivningsmyndigheten i Hallands södra domsaga uttog emellertid stämpelskatt i lagfartsärendet med 106.170 kronor och, efter besvär av gåvotagaren, utlät sig hovrätten för Västra Sverige :

”Med hänsyn till förhållandet mellan fastigheternas taxeringsvärden samt det i fångeshandlingen bestämda vederlaget får förvärvet – även med beaktande av att fråga är om överlåtelse till bröstarvinge och att särskilda villkor uppställts i samband med överlåtelsen – vid tillämpning av stämpelskattförordningen anses huvudsakligen innebära köp.”

Efter besvär av gåvotagaren lämnade HD prövningstillstånd och meddelade följande beslut :

”Vederlaget för fastigheterna överstiger 85 procent av det värde som fastigheterna i stämpelskatt hänseende skall anses äga. Ett fång av denna beskaffenhet bör vid tillämpning av 3 § stämpelskattelagen hänföras till köp, om ej omständigheterna i övrigt föranleder annat. Så är ej fallet i förevarande mål”.

Beslutet synes helt klarläggande. Varken gåvovärdets storlek som sådan eller de särskilda villkoren för gåvan skall tillmätas betydelse.

I detta läge må endast den reflektionen göras, om icke lydelsen av 3 § 3 st. StSkL borde ändras till att klart ange vad praxis lett fram till. Den nuvarande lydelsen synes ej längre adekvat.